

Чавдар Шинов „Изгубени в мола“

В светлата и пълна с обич и надежди зимна вечер на петия ден от новото столетие на средната платформа на трамвай номер дваисет съдбата срещна контрольорката по градския транспорт Велика Пенева и навивачката на сарми във фабриката за готови храни „Митримакс“ Стефка Бонева.

Велика Пенева и Стефка Бонева си приличаха. Такива едни ниски възпълни жени около петдесетте, облечени с изтърпели доста навалици, дъждове и градски живот някъде из щастливите европейски страни дрехи втора употреба и с повехнали и някак разсеяни лица на млади баби от панелните квартали, които сутринта са намерили в пощенската кутия месечната честитка от топлофикацията.

Вечерта беше от най-хубавите януарски вечери – просторна, с едър бял сняг, който се вие в новогодишната украса, светнала по витрини и улични стълбове, и потънала във внезапната тишина, която обхваща големия град в дни на обилен снеговалеж. Имаше нещо лъчезарно и празнично в околния свят, необяснима радост и сърдечност обземаха душата, а в главата нахлуваха спомени от детството – такава зима, затрупаното от виелици селце, миризмата на януарско някакво ядене, светналият екран на телевизора, който повтаря нещо от новогодишната си програма... Ех, хубаво беше, хубаво!

И изобщо с желание и всеотдайност вършеше работата си дваисетицата по излъскания от безброй колела сребърен релсов път между „Подуене“ и „Люлин“...

Но невесело беше в душите на двете жени.

Така е с ниските възпълни жени на петдесет!

Синът и снахата пак не си говорят, май ще се развеждат? И как ли ще страда внучката, здраво навлязла в пубертета? Не дай Боже да се случи нещо като на Моневи, дето я намериха тяхната Николета виснала на гредата на тавана на кооперацията! И Пеко, мъжът ѝ! Ох, не сваля цигарата от устата си... А тръгне ли да изкачва стълбите, такива хрипове свирят в гърдите му, че направо да изтърпнеш! Каква ли изненада ще уреди, болест някаква, за която докторите само ще вдигнат рамене и ще кажат:

„Късно е!...“

На всичко отгоре Велика Панева вече втора седмица не беше отчела нито една глоба. Не че не беше хващала пътници без билети. Напротив! Но на нито един не бе успяла да прибере парите. Нямаше хъс Велика за такава работа, добро беше лицето ѝ, кротко, дори печално.

Кой ще плати на такава шест лева глоба? Колкото и да се правеше на зла и проклета – не се получаваше. Имаше в службата по глобите един Коце Фичев, по-точно Коце Бивола. Абсолютна гад! Черен, потен, небръснат и гледа все едно току-що си му излял третото. Такъв изрод, че да не му паднеш. Той, дето се казва, реши ли, и ватмана ще глоби, щото пътува без билет! Всяка вечер по кочан глоби отчиташе. Да не броим парите, дето прибираше за себе си. А Велика Панева кво? Всички ѝ багат, всички имат някакви обяснения, всички: „Боже, пак забравих да го продупча!“

Или: „С карта съм, но съм я оставил в другата чанта!“

Пък като се надигнат и пътниците, а пътниците винаги се съюзяват срещу контролата. Изобщо не помислят, че от тези гратиснии билетът и лев ще стане! Иди се оправяй!

Две седмици Велика един билет от кочана за глоби не бе откъснала, а задаваха се съкращения, шушукаше се, че сума народ ще изхвърлят на борсата, щото на загуба е градският транспорт, едва диша. А нови времена са вече – никой никого даром няма да храни.

– Транспортната мрежа гъмжи от нарушители! – говореше шефът на Велика, нисичкият господин Иван Манолов, известен повече като Ситния. – Трамваите и автобусите са пълни с пътници без превозни документи, а човек, ако гледа какво отчитат някои от

вас, ще реши, че става дума не за градския транспорт на София, а за градския транспорт на Малмьо, където хората, нямат ли превозен документ, просто не се качват в трамвая! Дъщерята на Ситния беше омъжена в далечния шведски град и Ситния се върна оттам направо потресен от всеотдайната северна изрядност на тамошния пътник.

– Българинът трябва да разбере, че вече не може така! Контролът трябва дотолкова да се усили, че просто да стане невъзможно да нарушаваш наредбата за превоз на хора и товари! – говореше свирепо той. – Тарикатът, който се качва в трамвая и главата му ще се откъсне да я върти, за да види откъде ще се появи контролата, трябва да бъде одрусан жестоко! А пък почне ли такъв и речи да държи как депутатите крадели и никой нищо не им казва, а него се силят да го глобят, понеже една спирка, без да е дупчил билет, пътува, трябва и акт да му се състави, та да помни, че речи се държат по митингите, а в градския транспорт се пътува със съответния превозен документ!

Лесно е да се каже! Иди го глоби такъв! Особено в тая наша днешна България, дето вече всеки речи държи, но билет не купува.

И ето – втора седмица Велика се връщаше от смяна, отчиташе проверените коли, но нито един билет от кочана за глоба не бе откъснат.

Ядове, само ядове! Ядове си имаше и Стефа Бонева. Днес ѝ беше последният работен ден, от утре е безработна. Стефа навива сарми. Можете да си представите какъв кеф – седиш до обкованата в никел маса, пред тебе тава кайма, ориз и подправки, от другата ти страна тава нарязани листа кисело зеле... Опъваш на дъската пред себе си листото, гребваш пълнеж с лъжицата, чукваш дозата, навиваш и редиш в тавата за автоклава. Осем, че понякога и десет часа дневно – Стефа и една така Магда от Мирояне. Навивачките на „Митримакс“. Ръцете ти, каквито и ръкавици да навличаш, стават като гризани от плъх. Особено когато се работи с кисело зеле. По-добре е в началото на лятото, тогава въртят сармички лозов лист. Лозовите сармички по-малко ядат дланите, но пък е нужно да ги правиш по-дребни. Щото хубавата лозова сармичка трябва да е една хапка, не по-голяма. Та като ги купи домакинята за гостите довечера и като ги поднесе затоплени и полети с кисело мляко и чесън, те да захванат да охкат и ахкат около масата, докато тя лъже, че лично ги е сготвила. А и трябва лозовите сармички добре да се стегнат и усучат. Да не се случи да се развият в консервната кутия и клиентът да вдигне скандал, че е купил консерва от марката „Гозба от „Митримакс“, изрисувана със засмяна селска мома и всичко останало, но като я отворил, вътре вместо сармички се оказала някаква мешавица от ориз, кайма и листа.

Не може да се отрече – добре ѝ плащаха чорбаджиите, ясно им беше: вярно, неквалифицирана работа, но гадна. Веднъж баш собственикът господин Михов, като ходеше по цеха, навлякъл бяла работна манта, спря над тях и направо се шашна от ловкостта и бързината, с която двете свиваха сармите. Погледа ги, погледа ги и дотолкова се възхити, че извади портфейла си и ги награди с по една петдесетолевка.

– Няма да ми благодарите! Не искам да ми благодарите! Кланям ви се, до земята ви се кланям! – така каза, постоя още малко и отмина.

До земята им се кланя, но ето – от днес Стефа трябва да си търси работа. Вярно, сезонно са назначени, вярно, каза им Григор, цеховият майстор, че веднага щом напролет пак почнат сарми, ще се обади, но засега би им дузпата. Нищо не му пречеше да я сложи на пюрето.

Работила е тази работа, разбира на машината, колко му е да я сложи отново там, но не, Григор е любовчия, млади жени търси той за цеха, отстъпчиви. Сега Стефа отново ще трябва да се завре във вонливата кухня на рибния ресторант „Созопол“. Ще мие чинии, ще реди салати, ще мете вечер салона досред нощите. И всичко това за никакви пари, ей така, колкото да не е без хич.

Дааа, такива неща терзаеха Стефка Бонева, когато към нея се приближи Велика и с професионална строга учтивост попита:

- Вашето билетче?
- Карта! – излъга Стефа.

Стефа не купува билети, когато се вози с двайсетицата.

Две спирки път е, що ли па не вземе и билет да купи. Политиците и ченгетата окрадоха държавата, айде и Стефа да прибере нещо от бившето общо. Няма само мутрите дворци да си строят, джипове големи като зилове да карат, че и като дойдат с някоя от ония с гумените цици да се наливат в ресторанта и да правят сметки колкото е месечната ѝ заплата, да връщат салата, щото не била добре наредена...

- Карта!

Така казваше и обикновено контролата продължаваше напред, вярваше ѝ. Велика Панева също щеше да я отмине. Такива пълни побелели жени с уморени сивкави лица, щом кажеха: „Карта!“, наистина я имаха, но втората седмица без нито един глобен бяха направили своето.

- Покажете!

Захвана Стефа най-демонстративно и съсредоточено да отваря чантата си, да рови из разните отделения, разни неща отвътре да вади и изобщо да се държи, сякаш вътре наистина имаше карта. Не може да се отрече – добре го правеше и трябваше контрольорката само да махне с ръка и да отмине, но този път не стана така. Провери Велика няколкото пътници, които бяха наблизко, а после отново се обърна към сармонавивачката:

- Кво става, намерихте ли я?

Стефка Бонева продължаваше да играе пиеската. Беше извадила протритото портмоне, пълно с всякакви хартийки, главно вече платени сметки за ток, вода и парно, кой знае защо, винаги със себе си ги носеше. Ровеше сега в тях, клатеше глава... Някъде измежду нещата в чантата изпадна снимка на войник – внукът, снет по време на клетва, целува знамето с калашник на гърба.

Цветната фотография се превъртя няколко пъти във въздуха и падна на мокрия под. Наведе се Стефа, прибра я, след това захвана да бърка в джобовете на палтото си...

Контрольорката стоеше до нея и я разглеждаше със строго служебно лице.

– Няма я! – с извинителна усмивка и лека паника, също много добре изиграни, каза нарушителката. – Сигурно съм я забравила вкъщи!

И тук, най-неочаквано и за себе си, Велика изговори едно:

- Къде? Върху пианото в хола ли?

Това не бяха нейни думи! Това бяха думи на оная абсолютна гад Коце Бивола, любима на Ситния, най-строгия и преуспяващ контрольор сред строгите софийски контрольори. Той ги казваше с голяма язвителност тези думи, щом гратисния захванеше да се гъне и да лъже, да обяснява как си е забравил картата.

Почувства се някак особено Велика Панева от това „къде, върху пианото ли?“, подем внезапен я обхвана – а защо, моля ви се да не бъде лоша? Докога ще я мотаят разните софийски тарикати? И кво, да я съкратят ли утре, когато поредният шеф на градския транспорт се развихри да прави поредните реформи? Какво като от чантата ѝ изпадна снимка на войник, внук ли, син ли?

– Картата трябва да се носи у себе си и при поискване да се показва! Това е законното положение!

– Аз винаги я нося! – все така играеше в пиесата си Стефа. – Не знам сега какво се е случило, та съм я забравила! Аз наистина имам карта!

– Ще платите глоба! – извади кочана с билети за глоба контрольорката. – Шест лева глоба!

– Но как така? Аз не лъжа! – продължаваше да лъже сармонавивачката.

– Картите се издават не за да седят вкъщи, а за да бъдат показвани, когато контролните органи поискат да ги покажете! – изрече май за трети път Велика Панева и отново заехидничи, отворена от себе си. – Или си е там, върху пианото!

И от тези ли думи, от друго ли, нещо в Стефа се скъса, разтроши се и тя внезапно завика, почти запищя:

– Няма никакви пари да ти дам ма! Шест лева ще й дам! Да не ги копая аз парите ма!? Имам карта, казах ти! Платила съм си и ще се возя, щото имам право! Ясно ли ти е? Ясно ли ти е, а?!

Разбира се, неочакваният обрат в поведението на нарушителката, май главно подобната на ридание пискливост в гласа й стреснаха контрольорката. Направи тя крачка назад, отскочи стъписана, блесна в очите й уплаха:

– Покажи я! Покажи я де!

– Ще я покажа, но не на тебе!

– А на кой? На кой ще я покажеш?

Разбира се, малкото пътници в трамвая отдавна се бяха обединили зад гърба на гратисчийката. Пътниците винаги се обединяват в полза на нарушителите. Това също беше изумило Ситния в далечното Малмьо. Там, във Швеция, гражданството с всички сили и крайно единодушно защитава контролните органи, там гражданите са зрели, знаят те, ясно им е, че да откраднеш от градския транспорт, е равносилно да крадеш от техния джоб... А ето сега, тук, в родния български трамвай, незрялото балканско население изправи чело срещу държавата и съпротивата набираше скорост:

– Оставете жената бе! Казва ви, че има карта, но я е забравила!

– Няма човещина! Хоп, и те глобяват! Чакай бе, хора сме, дай да се изслушваме!

– Море що не дойде мене шест лева да ми поиска!

Такъв ще й отвъртя, че ще ме помни!

– Граждани, моля, не се бъркайте в чужди работи! – с треперещ глас заговори контрольорката, гледайки към оня, дето се закани такъв да й отвърти, че дълго да го помни. – Има наредба и тя трябва да се спазва!

– Що да не се бъркаме! – внезапно избухна един от платформата. – Щото не се бъркаме, затова дотука стигнахме! Убийства и обири през ден! Щото не ни дават да се бъркаме! Затова!

– Само наредбите са в устата им! Наредбата гледат, човека не! – намеси се и жена някаква.

И тук се случи нещо наистина неочаквано!

Стефа, мълчаливата вече безработна бачкаторка в „Митримакс“, дето самата почти си вярваше, че има карта, но я е забравила, закрещя, та чак ватмана стресна:

– На пианото вкъщи съм я била забравила, нали?! На пианото вкъщи!

После замахна и удари с ръчната си чанта контрольорката. Ей така, без тя самата да може да си обясни какво я накара, хласна жената в лицето! Пътниците изведнъж млъкнаха. Спря, без да е на спирка, трамваят...

Изобщо всичко стана така бързо, така изненадващо, че сякаш беше недействително... Стефка Бонева чак се уплаши от това, дето направи. Сложи оръфана, загрубяла от сармичките длан на устата си, като че ли опитваше да спре някакъв вик или напираси лоши думи някакви.

Светнаха очите й, лъскави и ужасени:

– На пианото вкъщи! Нали, на пианото!

По мокрия кален под се разсипаха, пръснаха се разните хартийки от чантата, портмонето, женски джунджурии някакви – какво ли няма в женска чанта? И снимката

на войника, и тя. Завъртя се, цветна и горда, завря се в обувките на пътник на единична седалка... Подаде глава ватманът от кабината си:

– По-кратко, ей!

Постоя за кратко мотрисата, спряла не на спирка, после неочаквано рязко потегли. Залитна назад контролърката, удари главата си в излъсканият от хиляди ръце месингов пилон, остана секунда-две уплашена, объркана и неразбираща. Какво стана, тази жена я удари с чантата си през лицето! Как така ще я удря!? Над трамвая проблесна синя искра, остра бяла светлина прободуе улицата вън, знаете какви искри се появяват между трамвая и висящата над него жица, когато лирата не прави добър контакт... В следващия миг всичко в главата на Велика Панева се смеси.

– Защо ме удари ма?! – извика тя и се хвърли върху навивачката на сарми. – Да не си ме раждала, че да ме удряш ма!

На последната спирка на двайсетицата на потрошената пейка под изписания с пубертетни ученически йероглифи още по-изпотрошен навес плачеха две жени.

Седяха далече една от друга, всяка на самия край на пейката, а във вмиряната на евтини цигари бяла лека кола с надпис „Контрол по транспорта“ дежурният от службата по контрола дописваше акта за глоба. Химикалката му работеше зле и той от време на време злобно я ругаше...

До него на другата предна седалка се беше настанило младо голобрадо полицайче, пушеше притеснено и гледаше някъде настрана през мрежата от непреставашия едър бял сняг.

– Пешо, имаш ли химикалка бе? – избухна по едно време актописецът. – Тая нищо не пуска, мама й!

Полицайчето затърси по джобовете си, извади от един писалка и му я подаде. Жените под навеса тихо изхлипваха, такива едни съвсем като сестри – около петдесет, облечени във втора употреба дрехи, с повехнали лица и започващи да белеят коси над слепоочията...

А беше светла празнична вечер, поемаха с желание мотрисите по вечния си път напред-назад из София, валеше изобилен едър сняг съвсем като в коледна честитка и възторжено светеха уличните лампи и разточителната новогодишна украса – все пак не ставаше дума за обикновена виолетова някаква Нова година, ново столетие започваше, ей! Нов век!